

רש"י ד"ה דצוין ... 'בתוך המעיים' – פשוט דאין הכוונה בתוך המעיים ממש, דהרי העובר אינו נמצא כלל במעיים, אלא מצוי שקוראים לפנים הגוף בשם 'מעיים', וזה אינו צריך לפנים כלל. אלא שעכ"פ גם בתוך הרחם לא מצוי שהתינוק יבכה [עי' לעיל], והרי הגמרא עצמה כתבה שראשו מחוץ לפרוודור, אלא כוונת רש"י 'בתוך המעיים' היינו בתוך הבית החיצון (עי' פתחי נדה).

'אותו מקום של אשה ... נפקא מינה כגון שתחבה לה חבירתה כזית נבלה באותו מקום' – צ"ע למה לא אמר נפק"מ כגון שטבלה אחר נדה או זיבה או לידה ויש לה דם דאותו מקום מקודם טבילה, וכדלעיל ע"א במימרא דרב יולדת שירדה לטבול, דאי בלוע הוי – אינה טמאה עד שיצא לחוץ ממש, ואי בית הסתרים הוי – אע"פ שלא יצא לחוץ טמאה משום משא, דדם נדה וזיבה מטמא במשא כדתנן פ"א דכלים (הלכה למשה, ועי' חתם סופר ושארית ישראל).

'דתחב לו חבירו' – פרש"י: דאי תחב הוא לעצמו, איטמי ליה במגע. עכ"ל. וצ"ע דיתכן ציור שלא ייטמא במגע, כגון שתחב בעצמו ע"י קיסם וכדו', ויותר היה צריך רש"י לומר שאם תחב לעצמו אי אפשר שלא יסיט, והוה ליה נושא קודם שיכניסנו (הלכה למשה, ועי' חתם סופר). לשון 'מגע' שברש"י הוא מגומגם קצת, דמ"מ יש נפק"מ בכיבוס בגדים, דלרבא צריך כיבוס בגדים משום בית הסתרים, ולאביי א"צ דהוי טומאה בלועה ומשום האי נגיעת אדם לא בעי כיבוס בגדים כמש"כ התוס' להלן ד"ה מה ת"ל. אלא ע"כ כונתו שאם תחב הוא בעצמו לפיו – נטמא במשא בנשיאת ידו עם הנבלה לפיו (שארית ישראל). וצ"ע ק למה לא פרש"י כן על 'תחבה לה חבירתה' דלעיל (פתחי נדה).

'מקום נבלת עוף טהור ... אביי אמר בלוע הוי, רבא אמר בית הסתרים הוי' – י"א שרבא מודה בסוף בית הבליעה, ולא נחלק אלא בתחילתו, ולפ"ז הלכה כרבא, כי יכול לתרץ הברייתא שהביא אביי דאירי בסוף בית הבליעה (רמב"ן, רשב"א, ריטב"א בפי"א, ר"ן, תוס' הרא"ש. וכ"פ הרמב"ם פ"א מהל' טומאת מת ה"ג). אמנם יש מפרשים שרבא סובר שכל בית הבליעה הוי בית הסתרים, ולפ"ז הלכה כאביי, דברייתא מסייעתו. ומה שלא מנוהו ב'יע"ל קג"ם' – כיון שלא מונים מקומות שיש ברייתא מפורשת כאביי (ריטב"א בפי"ב וכתב 'ואע"ג דפשוטא דסוגיין משמע כי האי פירושא טפי – מסתבר כפירוש קמא', ועי' יד מלאכי סי' קנד, ליקוטי הלכות [לחפץ חיים, יח ע"א אות י], ובמהדיר על הריטב"א שם).

'בלוע ... בית הסתרים' – עי' קובץ 'בנתיבות ים' ח"ה עמ' קל.

דף מג

'רבא אמר אפילו תימא במטלית רכה, כיון דעקר עקר' – הרמב"ם (פ"ז מהל' תרומות ה"ד) כתב בסתם שאוחז באמתו, ולא כתב במטלית עבה או רכה, ובפשטות פסק כרבא דאפי' במטלית רכה, אלא שלא הוצרך לכתוב כן, דודאי כוונת רבא שאפילו בידו שרי, שהרי ביאר טעמו דכיון דעקר עקר (מהר"י קורקוס עהרמב"ם שם). ואפשר עוד דמטלית שהזכיר רבא אינו משום חימום אלא משום נקיות הוא, שצריך ליהורר שלא יגע בידיו באמה, כי אם יגע לא יוכל לברך ברכה אחרונה עד שיטול

ידיו, וה"ה לכל דבר שבקדושה. על כן ראוי לאדם לזוהר מלטנף ידיו שלא לצורך, שלא יאסר בדבר שבקדושה (מהר"י קורקוס שם. ובפתחי נדה הוכיח מהרמב"ם הנ"ל דלא כהמג"א סי' קסד ס"ק ז שכתב שאם נגע במקומות המכוסים באמצע אכילתו, ויש לו אוכל בפיו – אסור לבלוע עד שיטול ידיו [וכ"פ המשנ"ב שם ס"ק ח]. – ומדברי הרמב"ם הנ"ל התיר לו לבלוע – מבואר דלא כהמג"א. ובקובץ 'בנתיבות ים' [ח"ה עמ' קא] דחה דהמג"א איירי דוקא בפת, אבל בשאר דברים א"צ נט"י לכן לא נחית לזה הרמב"ם כיון שכלל כל הדברים. א"נ, בשביל צורך שלא לטמא תרומה – שהוא אסור דאורייתא – התירו לו לאחוז באמתו ולבלוע מהר גם אם עובר ע"ז על חיוב נטילת ידים. א"נ, אין כלל הכרח לדייק מהרמב"ם שמתיר בלא מטלית דוכי בגברא ערטילאי איירי שצריך לאחוז בידו ואין לו שום בגד. עכ"ד הכותב ב'בנתיבות ים' שם. ואת דברי מהר"י קורקוס לא הזכירו לא הפתחי נדה ולא הכותב הנ"ל, ובהגלות נגלות דברי מהר"י קורקוס הרי מבואר מדבריו עוד דחיה לראיית הפתחי נדה, שכוונת רבא עצמו בגמרא שחייבים לאחוז במטלית כדי שלא לגעת במקומות המכוסים [ומה שהרמב"ם לא העתיק זאת, כי איירי רק מדיני התרומה ולא נחית לדיני מקומות המכוסים], ודו"ק. וע"ע באור שמה על הרמב"ם הנ"ל, ובשו"ת מרחשת [ח"א סי' נב ענף ב אות ג], ובהמשך מהלך הכותב שם ב'בנתיבות ים', ואכמ"ל).

'כל שכבת זרע שאין כל גופו מרגיש בה אינה מטמאה...בראויה להזריע' – כתבו התוספות דמשמע שראוי להוליד גם כשאינו יורה כחץ, ושאלו מסריס דמבואר בגמרא שאינו יולד כי אינו יורה כחץ, ותיירצו דבתחילת יציאת הש"ז ראוי להוליד אף כשאינו יורה כחץ, אבל בהמשכו אינו ראוי להוליד א"כ יורה כחץ. א"נ, אינו יורה כחץ אינו ראוי להוליד כי אינו נכנס לתוך גופה אלא שותת ויוצא לחוץ, אבל מצד עצמות הזרע הוא יכול להוליד. עכ"ד. ומשמע דלשינוא השניה של שמואל דלהלן, שהטומאה תלויה ביורה כחץ – א"כ ש"ז של סריס אינה מטמאה. אמנם ברמב"ן משמע דפליג, שפירש בלישנא בתרא דשמואל 'כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינה מטמאה': היינו שאין למוציא הרגשה כמו שהוא יורה כחץ, דהרי סריס אינו יורה כחץ ובכל זאת מטמא – כיון שיש לו הרגשה כאילו הוא יורה כחץ. עכ"ד.

הרמב"ם (פ"ה מהל' שאר אבות הטומאות ה"ד) פסק כלישנא קמא דשמואל, דכל ש"ז שאין כל גופו של אדם מרגיש בה – אינה מטמאה. וציין הראב"ד שם ללישנא השלישית, שאינו יורה כחץ אע"פ שאינו מוליד – מטמא. ופי' הכסף משנה שכוונת הראב"ד להשיג למה לא פסק הרמב"ם כלישנא בתרא. ותי' משום דרבא דהוא בתרא לא סבר כלישנא בתרא. אך זה כן קשה למה לא פסק כלישנא השניה, דהטומאה תליא ביורה כחץ. ועוד, שכתב הרמב"ם בסוף ההלכה: 'נעקרה בהרגשה אע"פ שיצאת בלא הרגשה – טמאה', והרי הגמרא תולה זאת בשני הלישנות הראשונות, ולפי לישנא קמא טהורה, א"כ דברי הרמב"ם לכאורה סותרים זא"ז באותה הלכה. ותי' הכסף משנה, שהרמב"ם פסק כלישנא השניה, ומש"כ 'שאיין גופו מרגיש בה' כוונתו שאינו יורה כחץ וכו', ע"ש בכס"מ דביאר סברתו בזה [והחפץ חיים בליקוטי הלכות יח ע"ב אות ג כתב דאין דבריו מובנים כלל, ויש בהם כמה ט"ס דמוכח. גם מרכבת המשנה ופתחי נדה התקשו בדבריו]. גם המאירי כתב דהרמב"ם תפס הדרך האמצעית, ע"ש. והאחרונים המשיכו להקשות על פסק הרמב"ם שהרי בשאר בעיות רבא (לגבי ש"ז בגוי – שם ה"ה, ובה וגויה – פ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ט) פסק שטמאה מספק, א"כ למה כאן פשט שטמאה ודאי. עי' במרכבת המשנה עהרמב"ם שם, ובערוך לנר, מעיל שמואל, לקוטי הלכות ופתחי נדה בסוגיין, ובאחרונים שצוינו בספר המפתח (שבסוף הרמב"ם מהד' פרנקל). ואמנם הרשב"ץ פסק בכל בעיות רבא לקולא, דהוה ספק דרבנן. וע"ע היטב ברש"י (ד"ה ויצתה בלא הרגשה) שפי': 'דאינו יורה כחץ'. ולפ"ז לישנא קמא סוברת כלישנא השלישית ויובן פסק הרמב"ם (ערוך לנר). וע"ע בכל זה בקובץ 'בנתיבות ים' [ח"ה עמ' לט].

'כל שכבת זרע שאין כל גופו מרגיש בה אינה מטמאה' – התוס' (לעיל יד ע"א ד"ה רוכבי) כתבו לגבי רוכבי גמלים דשייך שירגיש כל גופו ולא אדעתיה, וצ"ע לזה הגרעק"א כאן בגליו הש"ס. ואולי דוקא גבי רוכבי גמלים דכל הזמן מתחמם אברם, והוי כמו משמש מטתו בחלום וקם עם אברו חם. ועדיין צ"ב.

'ע"ב (ב) זרבנן ההוא למנינא אתא ... רבי ישמעאל מנינא מנא ליה נפקא ליה מדרבי סימאי' – ע"י בתוס' הרא"ש מש"כ דדריש 'אתים', ערוך לנר, רב היח"ס בספרו כרם יעקב (סי' טו אות יד).

'למ"ד דון מינה ומינה...אף ש"ז בכעדשה, למ"ד דון מינה ואוקי באתרא...אף לנוגע במשהו' – הרמב"ם (פ"ה מהל' שאר אבות הטומאה ה"א) פסק שנוגע בש"ז מטמא בכעדשה, והיינו שפוסק דאמרינן 'דון מינה ומינה', וצריך ליישב עם מקומות אחרים שפסק כמ"ד 'דון מינה ואוקי באתרא' (ע"י סדרי טהרה בחידוד הלכות, ערוך לנר, מי נדה, פתחי נדה, אוצר חיים, משחת אהרן, ובאחרונים שצוינו בספר המפתח שבסוף הרמב"ם מהד' פרנקל שם).

'פוטור מן היבום' – פרש"י: אם נולד לאחר מיתת אביו, והי שעה אחת ומת, אבל כל זמן שמעוברת – אינו מתירה לינשא. עכ"ל. הרמב"ם (פ"א מהל' יבום וחליצה ה"ה) הוסיף שמדברי סופרים פוטור רק אם נודע בודאי שכלו חדשיו, ונולד לתשעה ירחים גמורים, ע"ש ובנו"כ ובאחרונים. ומה שפרש"י שכל זמן שמעוברת אינו מתירה לינשא, זהו לפי שיטת הגמרא (יבמות לה-לו), ע"ש (מטעי מאיר). ויש להקשות למה הוצרך רש"י לפרש שמת התינוק, אפילו חי ג"כ יש נפק"מ שפוטור בן יום אחד מן היבום – לענין שבאותו יום שנולד מותרים נשי אביו להנשא לשוק (ערוך לנר). ויש לעיין אם אכן לא צריכים לחכות שלוששים יום (מים חיים, ועע"ש. וע"ע חתם סופר, פתחי נדה).

'ומאכיל בתרומה' – פרש"י: בת ישראל שניסת לכהן ומת, ונולד לה בן לאחר מיתתו, אוכלת בשבילו בתרומה בו ביום שנולד. עכ"ל. וה"ה נמי אם נתגרשה מהכהן, ונולד לה בן – אוכלת בשבילו (הגהות תפארת יעקב על משניות יבמות פ"ט מ"ה, דלא גרע מזנות, וכ"ה בנדרים צ ע"ב. ומש"כ שם בהגהות הריעב"ץ תמוה מאד – דרך אמונה עהרמב"ם פ"ו מהל' תרומות הי"ב ס"ק צד ובציון ההלכה אות רטו).

'ומאכיל בתרומה' – ואפילו לא נודע בודאי שכלו חדשיו, אבל נולד בן שמונה חדשים אינו מאכיל (תוספתא שבת פט"ז).

דף מד

'וההורגו חייב' – ודוקא בן יומו, אבל ההורג עובר – פטור, דלא קרינא ביה "נפש אדם" (תוספות רמב"ן רשב"א ריטב"א ור"ן בסוגיין, וכ"כ רש"י והמאירי סנהדרין עב ע"ב, ר"ן חולין נח ע"א. וע"ע שו"ת אחיעזר ח"ג סי' ה), אך אסור מדרבנן (תוס' סנהדרין נט ע"א וחולין לג ע"א). אך י"א דגם בהריגת עובר יש איסור דאורייתא (הגר"ח על הרמב"ם מדבריו פ"א מהל' רוצח. וע"ע פרי מגדים או"ח סי' שכח מש"ז סק"א. והאריכו בזה האחרונים, ע"י מהר"ץ חיות, ובמהדירים על הראשונים שם ובשו"ת אחיעזר ח"ג סי' סה אות יד, שו"ת דובב מישרים ח"א סי' כ, שו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סי' סט, שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא).